

Stanisław Górski

Wyższa Szkoła Prawa i Administracji w Przemyślu
Zamiejscowy Wydział Prawa i Administracji w Rzeszowie

EDUKACJA EKOLOGICZNA I GOSPODARKA ODPADAMI TO GODZENIE CZŁOWIEKA Z PRZYRODĄ

Streszczenie

Edukacja ekologiczna i gospodarka odpadami należy do zadań własnych samorządów różnych szczebli. Zadbane środowisko i szeroko rozumiana czystość stanowią istotny czynnik atrakcyjności turystycznej obszaru Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego. Znaczącą rolę w tym zakresie odgrywają zarówno organy administracji samorządowej, jak również wszyscy członkowie wspólnot samorządowych.

Słowa kluczowe: edukacja ekologiczna, utrzymanie czystości i porządku w gminie

ENVIRONMENTAL EDUCATION AND WASTE MANAGEMENT AS A WAY TO RECONCILE MAN TO NATURE

Summary

Environmental education and waste management are tasks that are carry out by local governments of different levels. Well-kept environment and cleanliness in a broad sense are regarded as essential factor of tourist attractions in the area of Relationship of Municipalities Tourist Foothills Dynowskie. Both local authorities and each member of the community play a significant role in this area.

Keywords: environmental education, maintaining cleanliness and order in the community

1. Wprowadzenie

Ważnym zadaniem samorządów różnych szczebli jest systemowe uporządkowanie obowiązków ekologicznych według jasnych i zrozumiałych kryteriów. Prowadzenie racjonalnej polityki proekologicznej i planowania strategicznego w tym zakresie to wyzwanie współczesnych czasów. Celem opracowania jest troska o środowisko naturalne, którego nie da się inaczej zaskarżyć jak tylko przez to, że się je zna i chce słuchać. Zastosowane metody badawcze: ankiety, wywiad i obserwacje pozwalają na obiektywną ocenę skuteczności zadań realizowanych w tym względzie.

2. Troska o środowisko i gospodarkę odpadami to nadrzędny cel każdego samorządu

Ustrojowe i konstytucyjne zasady demokratycznego państwa polskiego, jak również obowiązki władz samorządowych w zakresie troski o środowisko znajdują swoje umocowanie w wielu aktach prawnych, poczynając od konstytucji [2], poprzez ustawę o samorządzie gminnym [6], powiatowym [7] i wojewódzkim [8], ustawę prawo ochrony środowiska [9] czy ustawę o ochronie przyrody [10]. Katalog zadań nałożonych na samorządy w zakresie ochrony środowiska i gospodarki odpadami oraz zrównoważonego rozwoju i użytkowania jest bardzo obszerny, a sposób realizacji jest uzależniony nie tylko od inwencji władz samorządowych, ale i specyfiki danej wspólnoty samorządowej.

Rozwój społeczno-gospodarczy oraz potrzeba chwili sprawiają, że istnieje potrzeba zastosowania i w tym względzie racjonalnych rozwiązań. Ta zasada zrównoważonego rozwoju, która określona została w wyżej cytowanych ustawach, jest myślą przewodnią problematyki ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego subregionu Pogórza Dynowskiego.

3. Istota i cele wdrażania w życie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminie

W lipcu 2013 r. weszły w życie istotne zmiany ustawowe w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi, tym samym uruchomiony został nowy system utrzymania czystości i porządku w gminach [11]. Od tego okresu czasu kwestie środowiskowe zaczynają odgrywać istotną rolę w działalności wspólnot gminnych.

Na początku wielu działaniom towarzyszył chaos, zamieszanie i narzekanie ze strony członków wspólnot samorządowych na diametralnie zmienione zasady gospodarki odpadami. Dotychczas było tak, że każdy właściciel lub zarządca nieruchomości zawierał indywidualną umowę na wywóz odpadów komunalnych z przedsiębiorstwem wywozowym. W nowym systemie obowiązek ten przyjęła gmina, która w drodze przetargu wybiera specjalistyczną firmę odbierającą odpady. Wydaje się, że największą zaletą „rewolucji śmieciowej”, jest to, że w ogóle weszła w życie.

Obserwując funkcjonowanie i wdrażanie w życie nowej ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, należy zastanowić się nad tym, jak radzili sobie ludzie z odpadami na przestrzeni dziejów. Analiza literatury [1] na ten temat skłania do wniosku, że problem z odpadami istniał od zawsze. Wraz z rozwojem cywilizacji człowiek przystosowywał się do życia w grupie, wymieniał się wiedzą, przekazując sobie tajniki dotyczące rozpalania ogniska, polowania na dzikie zwierzęta, zakładania osad, zagospodarowywania terenów po to, by zapewnić sobie i członkom rodziny wygodniejsze i bezpieczniejsze życie. Zaczął wyznaczać specjalne miejsca jedzenia, spania, załatwiania potrzeb fizjologicznych oraz składowania różnego rodzaju odpadów. Tak więc zaczęto organizować codzienne życie może bardziej z potrzeby niż z jakiegokolwiek wiedzy na ten temat. Koczownikom zaczynało przeszkadzać w osadach coś, co było niepotrzebne, np.: kości zwierzęce, które zaczęły gromadzić

z dala od ludzkich skupisk, zwykle w wykopanych dołach, wyschniętych studniach, wyschniętych jeziorach czy rzekach.

Pierwsze przepisy dotyczące czystości zostały wydane w Atenach w 320 r. p.n.e. Rzymianie sprawę odpadów potraktowali bardzo poważnie, mając świadomość, że z zanieczyszczeniami i brudem żartów nie ma. Cesarz Wespazjan nakazał rozstawianie na ulicach glinianych nocników, które za duże pieniądze były opróżniane przez specjalnych strażników. W średniowieczu odpadów było coraz więcej, wyrzucano je na ulice, na których żerowały stada szczurów roznoszących różne choroby, jak dżuma czy cholera. W 1394 r. w Strasburgu z powodu epidemii zmarło 16 tys. osób. [1].

W X w. po raz pierwszy w historii recyklingiem zajęli się Japończycy, zbierając makulaturę i przetwarzając ponownie zużyty papier. W czasach renesansu nierozwiązane kwestie sanitarne stawały się jednym z ważniejszych tematów władarzy wielkich europejskich miast z uwagi na szerzące się zarazy. Wprowadzono oddziały sanitarne odpowiedzialne za utylizację odpadów. W połowie XVIII w. w Warszawie Marszałek Wielki Koronny Franciszek Byliński powołał do życia własne przedsiębiorstwo oczyszczania miasta pod nazwą Tabor Miejski, jak również wprowadził całkowity zakaz wyrzucania śmieci na ulicę. Dzisiaj wydaje nam się, że selektywna zbiórka śmieci to wymysł współczesnych czasów, tymczasem w 1777 r. król Stanisław August Poniatowski wydał edykt w Kwidzynie, który nakazał zbieranie i segregowanie odpadów pod groźbą kary.

Wiek XIX i XX to czas gwałtownego rozwoju miast i tym samym ogromnego wzrostu odpadów. W 1865 r. powstała działająca do dnia dzisiejszego organizacja o nazwie Armia Zbawienia, która zajmowała się zbiórką i przetwarzaniem śmieci. W 1893 r. w Niemczech powstaje pierwsza spalarnia odpadów miejskich. Paliwo, jakim jest węgiel, zaczęto zastępować paliwem powstającym z odpadów komunalnych. Pierwszą w świecie spalarnię odpadów komunalnych uruchomiono 135 lat temu w Anglii. Na przełomie wieku było ich 210, w tym spalarnia warszawska, która funkcjonowała do wybuchu II wojny światowej. [1].

Przełom wieków to nie tylko energetyczne wykorzystanie odpadów, ale też selektywna zbiórka odpadów domowych. Pierwsza ręczna sortownia została wybudowana w 1898 r. w Nowym Jorku. Na uwagę i podkreślenie zasługuje fakt, że z epoki słomy przeszliśmy do epoki plastików, tym samym skład morfologiczny odpadów uległ całkowitej zmianie. Wzrost konsumpcji spowodował ogromny wzrost wytwarzanych przez gospodarstwa domowe odpadów. W Polsce dopiero w okresie powojennym pojawiły się pojemniki na śmieci, śmieciarki mechaniczne, zamiatarki, pojazdy do wywozu nieczystości płynnych, sprzęt zimowy typu solarko-piaskarki, odśnieżarki, sprzęt do pielęgnacji zieleni itp. Zbieranie i transportowanie odpadów do miejsc ich składowania stało się niewystarczające. Powstawały kompostownie. Po 1970 r. powrócono do budowy spalarni odpadów wytwarzających energię elektryczną i ciepłą oraz ograniczające nadmierną emisję odprowadzanych do atmosfery zanieczyszczeń zarówno pyłowych, jak i gazowych. Pod koniec XX w. najwięcej spalarni powstało w Japonii, bo aż ponad 22 tysiące [1].

Zupełnie innym zagadnieniem jest wykorzystanie odpadów jako paliwa alternatywnego, na przykład w cementowniach. Współspalanie odpadów to jedna z tendencji światowych, która również w Polsce znajduje uznanie. W Polsce Ludowej był także dobrze zorganizowany i dobrze funkcjonował recykling odpadów komunalnych. Oprócz złomu zbierano makulaturę czy butelki szklane. Na kanwie tych spostrzeżeń można postawić tezę, że edukacja ekologiczna jest potrzebna wśród bogatych, ponieważ w krajach biednych gazeta nie służy wyłącznie do czytania, ale ma wiele innych zastosowań.

Pomimo tego, że mamy ustawę o odpadach [12] określającą środki służące ochronie środowiska, nowoczesną technikę i nowoczesne rozwiązania, to jednak w zakresie gospodarki odpadami mamy jeszcze wiele do zrobienia.

4. Analiza i ocena stopnia wdrażania w życie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego

Badania ankietowe składające się z 32 pytań z zastosowaniem systemu polegającego na potwierdzeniu lub negowaniu (odpowieź: tak, nie lub krótki opis) oraz wywiady przeprowadzone z pracownikami merytorycznymi zajmującymi się badanym obszarem, stanowią istotny element analizy skuteczności wdrażania w życie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminie, jak również ustawy o odpadach. Zawarte w tym opracowaniu wyniki badań są próbą pokazania efektów wdrażania w życie cytowanych ustaw oraz próbą znalezienia powiązań pomiędzy działalnością miasta/gminy, jako jednostki samorządu terytorialnego, a jej odbiorem wśród członków wspólnot samorządowych – członków Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego.

Na podstawie zrealizowanych metod badawczych w jednostkach samorządu terytorialnego będących członkiem Związku, stwierdzić należy, że po prawie dwuletnim okresie funkcjonowania ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminie obserwuje się objęcie systemem odbioru odpadów komunalnych i ich recyklingiem praktycznie wszystkie nieruchomości [5], poza tymi niezamieszkałymi. Faktycznym dowodem działań w tym względzie jest posiadanie przez każdą nieruchomość pojemników na odpady komunalne, jak również dostateczna ilość pojemników na odpady w miejscach publicznych. W każdej jednostce samorządu terytorialnego będącej członkiem Związku organizowane są punkty selektywnej zbiórki odpadów komunalnych zarówno mobilne, jak i stacjonarne. Na terenie ankietowanych jednostek znajdują się 4 „dzikie” wysypiska śmieci, które są w trakcie likwidacji. Na podkreślenie i uwagę zasługuje fakt, że nie ma tu odpadów przemysłowych, a odpady zielone wykorzystywane są na potrzeby rolnictwa w myśl zasady „wszystko, co wyrzucamy, można wykorzystać”. Na obszarze tym prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów komunalnych obejmująca: złom, butelki szklane, odpady wielomateriałowe czy plastik. Dzięki temu mniejsza ilość tego typu materiałów, przedmiotów, rzeczy, znajduje się w lasach, rowach przydrożnych czy rzekach. Zdarzają się przypadki podrzucania odpadów komunalnych przez osoby z zewnątrz, niebędące członkiem wspólnoty samorządowej miasta czy gmin wchodzących w skład Związku.

Ogółem ze wszystkich jednostek samorządu terytorialnego będących członkiem Związku odbiera się łącznie 3422 tony odpadów komunalnych rocznie, co sprawia, że 1 osoba produkuje w tym okresie 94,5 kg odpadów komunalnych. W stosunku do poprzedniego stanu, jest to wzrost o około 1500 ton rocznie odebranych odpadów komunalnych. Jak widać, odbieranych odpadów w obecnym systemie jest znacznie więcej, niż miało to miejsce poprzednio. Obecnie według nowo obowiązujących reguł odpady odbierane są ze wszystkich nieruchomości (poza nielicznymi niezamieszkałymi), jak również zbierane są odpady selektywne oraz odpady zmieszane. Generalnie w analizowanych jednostkach samorządowych będących członkiem Związku nie stosuje się ulg lub zwolnień w opłatach za odbiór odpadów, zarówno dla różnych grup społecznych, jak i rodzin wielodzietnych. Niepokojącym zjawiskiem są natomiast występujące we wszystkich jednostkach zaległości w opłatach za odbiór odpadów komunalnych. Łączna zaległość to kwota 158 878,00 zł. (stan na dzień 30.05.2015 r.). W zdecydowanej większości jednostek samorządowych opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi wyliczane są od mieszkańca, co uznaje się za najbardziej miarodajną i sprawiedliwą formę jej naliczenia. Żadna z jednostek samorządu terytorialnego nie dofinansowuje z budżetu miasta/gminy gospodarki odpadami, stąd wnioski, że z pobranych opłat pokrywane są koszty systemu gospodarki odpadami komunalnymi.

Za pozytyw należy uznać fakt, że na sześć jednostek samorządu terytorialnego w pięciu gospodarką odpadami zajmują się wyspecjalizowane kadry. Zdecydowana większość jednostek posiada na swoim stanie sprzęt komunalny, co nie jest bez znaczenia zwłaszcza w sytuacjach nadzwyczajnych lub kryzysowych. Proces wdrażania przez gminy ustawy o utrzymaniu czystości i porządku z redukcją odpadów komunalnych u źródła należy zawdzięczać prowadzonym działaniom profilaktyczno-edukacyjno-uświadamiającym, od przedszkolaków poczynając, a na osobach starszych kończąc. Nie bez znaczenia jest również to, że merytoryczni pracownicy, odpowiedzialni za gospodarkę odpadami, są coraz lepszymi profesjonalistami, uczestniczą w szkoleniach oraz różnego rodzaju formach samokształcenia, podpatrując najlepsze europejskie i światowe wzorce w organizowaniu i funkcjonowaniu nowoczesnej gospodarki odpadami. Przetargi na odbieranie odpadów:

- ◆ łącznie - przetarg na odbiór i zagospodarowanie odpadów zorganizowało 5 z 6 ankietowanych jednostek samorządowych,
- ◆ oddzielnie - firma zbiera i przekazuje innej firmie, która zagospodarowuje odpady - zorganizowała 1 jednostka samorządowa.

Po prawie dwuletnim okresie funkcjonowania ustawy o utrzymywaniu czystości i porządku w gminie wydaje się, że proces dochodzenia do standardów cywilizacyjnych rozłożony w czasie na kilka czy kilkanaście lat postępuje w dobrym kierunku. Techniki badawcze przeprowadzone w jednostkach samorządowych Związku pozwalają stwierdzić, że jest znaczna poprawa w stosunku do stanu poprzedniego. Do głównych pozytywów wprowadzenia w życie ustawy o utrzymaniu porządku i czystości w gminie, patrząc z perspektywy miasta czy gminy do 20 000 mieszkańców, zaliczyć należy:

1. większą ilość nieruchomości zamieszkałych, objętych zbiórką odpadów komunalnych dla miasta i gmin wchodzących w skład Związku,
2. większą ilość odpadów trafiających do systemu (mniej poza system, czyli m.in. do rzek, lasów, rowów przydrożnych i melioracyjnych), daje się to zauważyć na podstawie obserwacji w terenie,
3. większą ilość odpadów segregowanych, poddanych recyklingowi i ponownie użytych, przez co mniej trafia na składowiska odpadów komunalnych,
4. upowszechnianie realizacji i obowiązku utrzymania czystości i porządku, selektywnego zbierania odpadów komunalnych,
5. obowiązek złożenia przez właściciela nieruchomości deklaracji o uiszczeniu opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi.

Wyniki badań ankietowych oraz wywiadów przeprowadzonych z merytorycznymi pracownikami, jak również obserwacja autora opracowania, uprawniają do sformułowania następujących wniosków:

1. rozważyć należy możliwość zorganizowania punktów selektywnej zbiórki odpadów komunalnych przez Związek dla wszystkich członków Związku lub zlecić fachowej firmie prowadzenie PSZOK-u w formie objazdowej lub stacjonarnej,
2. rozważyć należy możliwość zorganizowania jednego wspólnego przetargu na odbiór odpadów komunalnych dla miasta i gmin wchodzących w skład Związku,
3. nie najszcześniejszym rozwiązaniem ustawowym jest ustalenie takich samych uregulowań prawnych w zakresie utrzymania czystości i porządku w gminach zarówno dla małych, jak i większych aglomeracji,
4. uregulować należy organizację zbiórek na cele charytatywne, np. odzieży używanej, obuwia, zabawek, itp. Zdarza się, że firmy trudniące się taką działalnością po przesortowaniu rzeczy, w ramach oszczędności działalności firmy, rzeczy gorszej jakości podrzucają innym,
5. należy czynić starania o wyeliminowanie sytuacji ogrzewania mieszkań odpadami z plastiku, obecnie obowiązujące uregulowania prawne w tym względzie nie zapewniają skutecznych działań z tym procederem. Celowym, zatem staje się powołanie specjalnej komórki organizacyjnej na poziomie województwa, powiatu czy Związku gmin, np.: policja ekologiczna wyposażona w odpowiedni sprzęt do udokumentowania w zarodku tego faktu. Komórka ta powinna mieć możliwość wystawienia mandatu na miejscu zdarzenia.

5. Podsumowanie

Szeroko rozumiana edukacja ekologiczna i gospodarka odpadami niewątpliwie przyczyniają się w znacznym stopniu do podniesienia standardów życia poszczególnych wspólnot samorządowych zrzeszonych w Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego. Wszelkie działania dotyczące kształtowania pozytywnych postaw oraz kreowania modelu szacunku dla środowiska, jak również permanentnej dbałości o gospodarkę odpadami w dalszej konsekwencji sprzyjać będą ochronie śro-

dowiska przyrodniczego i kulturowego tej krainy. Zaszczepianie postaw estetycznych i środowiskowych wpłynie na lepszą standaryzację życia mieszkańców tego obszaru.

Mając na uwadze całość powyższej tematyki, należy założyć, że omawiana problematyka pozwoli władzom lokalnym na pełniejszy wgląd w zakres omawianych spraw.

Bibliografia

Literatura

1. Foltynowicz Z., Mancewicz M., *Historia gospodarki odpadami*, cz. I, Recykling, 9 (141), 2012, s. 1-16.
2. Krauz-Mozer B., *Teorie polityki*, PWN, Warszawa 2005, s. 26.
3. Nowak S., *Metodologia badań socjologicznych. Zagadnienia ogólne*, PWN, Warszawa 1970, s. 25.

Akty normatywne

4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).
5. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 stycznia 2013 r. w sprawie szczegółowych wymagań w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości (Dz.U. z 2013 r., poz. 122).
6. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity, Dz.U. z 2015 r., poz. 1045).
7. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jednolity, Dz.U. z 2015 r., poz. 1445).
8. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jednolity, Dz.U. z 2015 r., poz. 1392).
9. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. prawo ochrony środowiska (tekst jednolity, Dz.U. z 2013 r., poz. 1232, z późn. zm.).
10. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity, Dz.U. z 2013 r., poz. 627, z późn. zm.).
11. Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (tekst jednolity, Dz.U. z 2013 r., poz. 1399, z późn. zm.).
12. Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz.U. z 2013 r., poz. 21, z późn. zm.).